

kaže kot mazohistični perverznej? Na drugi ravni je podobno retorično vprašanje naslovil tudi na (post)moderno umetnost – kako je na primer mogoče, da danes perverzni ritual prebadanja in rezanja lastnega telesa, ki bi ga še pred desetletjem odpravili kot gnusno zasebno monstroznost, lahko uprizorimo javno in ga predstavimo kot umetniški performans?

Literatura:

RoseLee Goldberg (1978): *Performance*. NewYork.

Rose Ilett (1994): *Deconstructing Disability*. Art & Design, no. 9/10.

Herbert Marcuse (1981): *Estetska dimenzija*. Školska knjiga, Zagreb.

Slavoj Žižek (1997): *Kiberprostor ali možnost prekoračiti fantazmo*. Problemi, št. 7-8, str. 21-39.

Maruša Pušnik

Serge Halimi: Novi psi čuvaji. Ljubljana: Maska, Mirovni inštitut in Inštitut za sodobne družbene in politične študije, zbirka Mediakcije, 2003

156 strani (ISBN 961-90309-9-0), 2.000 SIT

prevod Jana Pavlič, spremna beseda Rastko Močnik

Novinarstvo lahko označimo kot matrico za serijsko izdelovanje interpretacij sveta in resničnosti, v katerih živimo. Novinarska proizvodnja in razširjanje interpretacij sta dandanašnji globoko usidrani v kapitalističnem družbeno-ekonomskem kontekstu, ki je resda historično specifičen, a si je v sodobnih družbah izboril vladajoče mesto. Logika komercializacije in industrializacije, v zavetrju katerih novinarstvo mirno plove s tokom, je preplavila številne sfere človeških življenj, odnosov in razmerij – popuščala ni niti založništvo, univerzi, akademski misli. Kljub vsemu pa novinarske prakse in mediji še zdaleč niso prazne posode, ki bi pod namernimi in načrtno premišljenimi pritiski kapitala zgolj prenašali ter propagirali kapitalistično insceniran blagovnoprodukcijski sistem in fetišistično strukturo potrošnje. Nasprotno, novinarji in medijski delavci so eni izmed osrednjih aktivnih soudeležencev v tej igri, saj prek novičarske oziroma medijske dejavnosti dnevno reproducirajo diskurzivni sistem kapitalističnih družbenih razmerij. Pod krinko zgolj 'služiti ljudstvu' proizvajajo in vzdržujejo govorico tega diskurza kot najbolj legitimno javno govorico – javni kod, ki postavlja družbeni fetišizem za vrhovno resnico modernih družb. Takšno novinarstvo zmore posameznika nagovarjati zgolj kot potrošnika in ni sposobno niti artikulirati niti mobilizirati kritične javne mase. Slovenski prevod knjige francoskega novinarja, urednika, novinarsko-medijskega analitika in kritika Serga Halimija *Les nouveaux chiens de garde*, ki je v originalu izšla leta 1997 in čez noč postal uspešnica, tako prihaja v trenutku, ko je medijsko kritiko potrebno še posebej vzpodbujati, da ne zamre. Halimijevo neprizanesljivo kritično pričevanje o stanju v novinarstvu potemtakem v prvi vrsti služi kot klic njegovim stanovskim kolegom po refleksiji tega stanja, a hkrati tudi kot podjig za mobilizacijo kritičnega naboja širšega občinstva.

Čprav so *Novi psi čuvaji* napisani kot nacionalno specifični, saj knjiga tankočutno razčlenjuje razmere v francoskem novinarstvu, jo je mogoče preslikati v razmere slovenskega novinarstva ali kateregakoli drugega novinarstva na svetu. Knjiga je analiza občega stanja in usmeritve novinarstva, saj je njen domet več kot zgolj popis lokalnih specifičnosti. Navajanja primerov iz novinarske prakse se tako ne razgubijo v svoji množičnosti, ampak avtor na njihovi osnovi poišče širše, obče, sistemske zakonitosti sodobnih novinarskih praks. Knjiga bralcem prinaša kritiko kapitalizma kot ekonomskega sistema in kot družbenega razmerja, ko na konkretnih primerih

ponazarja, kako se je ta vrasel v novinarstvo. Postal je konstitutivni del same prakse novinarskega poročanja. Halimi z neusmiljenim razgaljanjem navad, miselnosti, strukture poročanj francoskih novinarjev in novinark to prikaže kot obči trend v sodobnem tržnem novinarstvu. Že iz uvodnega zapisa je jasno razvidno, kam nas bo popeljalo Halimijevo pero: "Danes tisti, ki prikrivajo, bolj pogosto uporabljajo maskerko in mikrofon kot pa govorniški oder. /.../ Varujejo interese gospodarjev sveta. So novi psi čuvaji. Razglašajo pa se za 'proti-moč'" (str. 11). Ob sprehodu skozi nize konkretnih primerov novinarskega poročanja od poveljevanja evropskih politik od paternalistične kolonizacije bližnjega vzhoda in tretjega sveta nasploh, skozi ilustrativne opise odnosov bolesterne ubogljivosti in ponižnosti novinarjev pred političnimi ali gospodarskimi oblastniki, skozi razkritja sistema zvezdniskih novinarjev in množice prijateljskih vezi, soodvisne vpljivosti ter tajnih sporazumov med novinarji (tudi z založniki in univerzitetnimi profesorji), ki drug drugega propagirajo, ko se med sabo intervjuvajo, recenzirajo, citirajo, se bralec seznani s sodobno novinarsko kulturo. Halimi se dotika tudi ekonomsko-socialnega statusa novinarskega področja in opozarja na vse večja nesorazmerja med zaslužki novinarskih zvezd in zaslužki anonimnih honorarnih novičarskih delavcev, ki se za dumpinške plače prostituirajo za morebitne trenutke slave. Izriše podobo novinarja kot psa čuvaja, ki pohlevno in ubogljivo varuje tržno-potrošniško miselnost in zaradi slepega verovanja v to ureditev kot naravno ureditev sveta ni sposoben kritičnosti.

Kljub poznavanju medijskih, komunikacijskih in socioloških teorij, saj je bil Halimi učenec in asistent francoskega sociologa Pierra Bourdieuja – zato verjetno ni naključna podobnost med njegovim delom in Bourdieujevim delom *Na televiziji* – pa na tem mestu Halimiju zmanjka kritične teoretsko-analitične sape, ki bi mu omogočila prehod v širše teoretsko polje osmišljanja analiziranih odnosov. Novinarstvo bi namreč lahko postavili v širši kontekst od tistega, ki ga rekrutira avtor, ko svojo sicer prodorno analizo teoretsko usidra na ravni transmisijskega modela linearne zveze med kapitalom in novinarji. Zaključuje namreč, da so informacije in novinarji pravzaprav last elite. Odnos med podkupljenimi novinarji in njihovimi lastniki razloži kot odnos, v katerem novinarji brezpogojno podpirajo in čuvajo gospodstvo (ob)lastnikov. Njegovo delo se potemtakem izteče v analizo linearnega odnosa, v katerem lastništvo oziroma kapital vpliva na poročanje medijev. Halimijevo analitsko imaginacijo in bogastvo konkretnih primerov iz prakse je zato dobro opleniniti s sodobnejšimi teorijami, ki črpajo tako iz kulturnih študij kot iz politične ekonomije in ki lahko njegovo delo popeljejo v radikalno vrednostno kritiko novinarske dejavnosti in medijske kulture.

Novinarstvo se je dandanes znašlo v srži blagovno-produkcijskega sistema in znotraj fetišistične strukture potrošnje. Novinarska praksa se brezmejno vdaja estetiki, ki postaja blagovna estetika, saj se trži v ekonomskem in kulturnem smislu. Estetizirane novinarske reprezentacije vsebini vzamejo ostrino in kritičnost, saj novinarji nanjo gledajo zgolj in predvsem kot na formo, kot na kulturno in ekonomsko uporabno (menjalno) vrednost. Novinarstvo je tako preoblikovano v čisti dizajn in postaja industrija proizvajanja estetiziranih interpretacij. Halimijeve primere, ki kot levičar nedvomno črpa tudi pri Marxu, bi namreč zlahka brali tudi skozi to optiko, v kateri novinarji ne bi bili razumljeni kot tisti, ki živijo zgolj z iluzijo svobode, ker so upravljeni od globlje ležečih kapitalskih interesov. Takšno avtorjevo implicitno predpostavko o predobstoječi veliki ideologiji, ki vodi vse niti v družbi, bi lahko reinterpreterali kot tisto, kjer tudi novinarji in medijski delavci delujejo kot veliki ideologi tega sistema, saj so aktivno vpleteni v to igro. Kapitalistični družbeno-ekonomski sistem je namreč historično specifičen, saj ni vnaprej določeno, katera ideologija bo zasedla vodilni položaj v družbi. Vsaka je vpletena v nenehno bitko za hegemoni položaj. V spremni besedi h knjigi, ki njeno vsebino postavlja v širši teoretski kontekst, Rastko Močnik spretno zapiše: novinarstvo in novinarje moramo razumeti hkrati kot orodje, kot tistega družbenega agensa, ki ta boj izpelje, a tudi kot področje, na katerem se ta boj odvija. Kapitalistična resnica si v družbi vseskozi znova zagotavlja svoj hegemoni položaj, tudi v novinarstvu in drugih medijih, kjer nenehno poteka boj za hegemono interpretacijo sveta, in ne zgolj skozi skrite pritiske (ob)lastnikov na novinarje. Zato je potrebno novinarje obravnavati kot aktivno vpletene (svobodne)

akterje v procese reproduciranja fetišistične strukture sodobne družbe. Prav zaradi tega je še bolj potrebna radikalna kritika, saj novinarstvo s sabo prinaša tudi potencial, da prevrže dominantni položaj določenega režima resnice, ki pa ga ne smemo omejiti samo na ekonomijo ali socialno politiko, saj v njegovo reproduciranje ni vpeta le ena sistemska sestavina.

Halimi se kot eden redkih kritike novinarske prakse loteva iz notranjosti prakse same, kot praktik od znotraj horizonta ideologije, ki jo ta praksa reproducira, kar je nedvomno velika odlika njegovega dela. Zastavlja vprašanja, kot na primer: "Ali je še mogoče biti novinar in izražati z neoliberalizmom kakršno koli nestrinjanje?" (str. 71), ki vodijo v kraljestvo kritične misli. V sodobnem svetu se namreč vse bolj širijo konformistične misli, ideje se vedno bolj uniformirajo, kompleksnost sveta pa izginja, saj se svet tudi prek novinarskega diskurza vedno bolj poenostavlja. Prav to Halimija vodi do sklepa, da se pospešuje siromašenje javne diskusije. Novinarstvo sicer kopiči vedno več informacij, a ne prihaja do kontekstualizacije te vednosti, ki je ne znamo več vključiti v umetnost življenja in prav to tudi paralizira kritiko. Če gremo korak dlje od Halimijevih opisov praks novičarskih delavcev, ki serijsko in rutinsko reciklirajo ene in iste osebnosti, ideje in mnenja, lahko zatrdimo, da z vse bolj razširjeno glasnostjo novinarskega poročanja prihaja pravzaprav do procedure molka, saj so novinarji vedno bolj uniformni v miselnosti in nivelizirani v radikalnosti. Konec koncev vsi sedimo pred podobami istega sveta in to vleče kritično množično zavest navzdol. Morebitna tleča želja po družbenih spremembah nenehno zadeva ob to oviro. Subverzivni odpor proti represivnim aparatom, kamor lahko prištejemo tudi medije, ali proti velekapitalistični miselnosti, če parafraziramo Marxa, se lahko tako začenja samo z radikalno kritiko znotraj miselnosti kapitalističnih razmerij.

Serge Halimi, ki je izviren, dosleden in jasen v zapisovanju primerov iz novinarske prakse, zagotovo ponuja takšno subverzivnost in izzivalnost v mišljenju, disidentne opise stanja obstoječega novinarstva, pronicljivost in zbadljivost. Ponuja neposrednost v kritiki, mestoma celo radikalno kritičnost, ko se nenehno pomika po margini dovoljenega in toleriranega razmišljanja v današnji družbi. Knjiga zato sodi na seznam obvezne študijske literature za vse že obstoječe ali bodoče upapolne novinarske, medijske, tržne, politične in kulturne delavce, saj jo lahko beremo tudi kot njihove lastne zgodbe o tem, kako se kapitalistična družbena nasprotja prelagajo v posameznika samega, kjer vsak sam postaja svoj lastni kontrolor in aktivni reproducent moderne fetišistične družbe.

Tina Kogovšek

Josep Fontana: Evropa pred zrcalom. Ljubljana: Založba / *cf., Modra zbirka: delajmo Evropo, 2003

191 strani (ISBN 961-6271-54-7), 3.600 SIT

prevod Miro Bajt, spremna beseda Jacques Le Goff

Evropa pred zrcalom eminentnega zgodovinarja katalonskega rodu Josepa Fontane je del zbirke *Delajmo Evropo*, (v Sloveniji jo v Modri zbirki izdaja založba /*cf., v drugih jezikih pa Blackwell, Critica in druge), ki je neke vrste družboslovna in humanistična samorefleksija Evrope. Po eni strani je Evropa v veliki meri prav skozi svoj združevalni projekt naredila precejšnje korake naprej na veliko področjih, hkrati pa se sooča z novimi prihodnjimi izzivi, marsikateri pa je pravzaprav že realnost (na primer velike migracije iz revnejših dežel, redefinicija vloge Evrope v mednarodni skupnosti in politiki itd.). V tem kontekstu je ponovni razmislek o zgodovinskem spominu, ki ga ima Evropa o sami sebi in drugih, skorajda nujna, saj se bo sicer težko učinkovito spopadla z izzivi, ki jih prinaša sodobnost. Zbirka sloni na korektnih znanstvenih standardih,